

محمد شریمعداری

صنعت پتروشیمی ایران پس از تجربه یک خصوصی سازی ناکارآمد، با چالش‌های گسترده‌ای روبه‌رو شد. این صنعت که اکنون به عنوان یکی از مهم‌ترین مزیت‌های اقتصاد ایران در منطقه شناخته می‌شود، از زمان تولد خود در سال ۱۳۴۲ تاکنون مسیر پر فراز و نشیبی را طی کرده است. تحقیقات و نظرات کارشناسان این حوزه حاکی از آن است که صنعت پتروشیمی ایران طی دوران رشد و تکامل خود، مراحل مشخصی را پشت سر گذاشته است. نخستین جرقه‌های این صنعت در استان فارس، زادگاه تمدن ایرانی، روشن شد و اندکی پس از راه‌اندازی نخستین کارخانه پتروشیمی در شیراز در سال ۱۳۴۳، با تصویب قانونی در مجلس، شرکت ملی صنایع پتروشیمی تأسیس گردید. به این ترتیب، عنوان اولین کشور صاحب صنعت پتروشیمی در منطقه خاورمیانه به نام ایران ثبت شد. تا پایان دهه ۵۰، در کنار پتروشیمی شیراز، زنجیره‌ای از واحدها و مجتمع‌های جدید مانند رازی، آبادان، یازگان‌کربن اهواز، خارک، فارابی و بخش‌هایی از پتروشیمی بندر امام راه‌اندازی شدند. در آن دوران، نقش اصلی مجتمع‌های نوپای پتروشیمی تأمین نیازهای داخلی به ویژه محصولاتی مانند کود شیمیایی و مواد پایه شیمیایی از جمله دوده، گوگرد، گاز مایع، کربنات، پی‌وی‌سی و مواد نرم‌کننده پلاستیک بود. وقوع جنگ تحمیلی هشت ساله سبب توقف و رکود در فعالیت‌های صنعت پتروشیمی شد؛ به‌ویژه آنکه بسیاری از واحدهای پتروشیمی در جنوب کشور هدف حملات ارتش بعث عراق قرار گرفتند. با این حال، بلافاصله پس از پایان جنگ، گام‌های مؤثری برای احیا و بازسازی این صنعت در قالب برنامه پنج‌ساله (۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳) برداشته شد و به همت دولتمردان و مهندسان آن دوره، بخش عمده‌ای از واحدهای آسیب‌دیده مجدداً وارد مدار تولید شدند.

پس از این دوره، شاهد نگرش جدیدی از سوی دولت‌های سازندگی و اصلاحات نسبت به صنعت پتروشیمی بودیم و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی کشور در این حوزه جدی‌تر دنبال شد. صنعت پتروشیمی به عنوان یکی از محورهای کلیدی قدرت اقتصادی و مزیت رقابتی ایران در منطقه مطرح شد؛ به‌طوری که اقتصاددانان این دوران را آغاز عصر توسعه و جهش صنعت پتروشیمی کشور می‌دانند. بسیاری از شرکت‌های سرشناس گروه صنایع پتروشیمی خلیج فارس نیز در نتیجه همین نگاه آینده‌نگر ایجاد شدند؛ مانند پتروشیمی ارومیه، بو علی سینا، خوزستان، تندگویان، پارس، آریاساسول، نوری، کارون و دیگر شرکت‌ها. با این حال، روند توسعه صنعت پتروشیمی با ورودی مهم مختل شد؛ واقعه‌ای که بسیاری از اقتصاددانان آن را انحراف در مسیر خصوصی‌سازی می‌نامند. ماجرای واگذاری شتاب‌ده شرکت‌ها و واحدهای تولیدی، یکی از جدی‌ترین لغزش‌های این دوره بود. در این مقطع، بسیاری از شرکت‌های پتروشیمی به منظور تسویه بدهی‌های دولتی، به نهادهای مختلف از جمله صندوق‌های بازنشستگی تأمین اجتماعی، کشوری، نفت و نیروهای مسلح واگذار شدند. این نوع خصوصی‌سازی عجولانه و واگذاری سهام به ذینفعان متعدد، آسیب‌های قابل توجهی را به دنبال داشت. بخشی از این آسیب‌ها ناشی از واگذاری شرکت‌های یک زنجیره تولید به مالکان با منافع گاه‌آه متضاد بود که منجر به بروز اختلافات، اخلاف در چرخه تولید، مشکل در تأمین خوراک و کاهش سودآوری صنعت شد.

پیامدهای منفی این وضعیت تنها به حوزه طراحی و تولید محدود نماند؛ بلکه تا بازار فروش محصولات پتروشیمی هم امتداد یافت و فرصت را برای رقابتی تازه‌وارد در شرق، غرب و جنوب آسیا فراهم کرد تا حضور خود را در بازار منطقه تقویت کنند. ریشه بسیاری از ناترازی‌ها و توسعه نامتوازن در صنعت پتروشیمی ایران را باید در رویدادهای همین دوران جست‌وجو کرد؛ دورانی که باعث شد انسجام این صنعت از مرحله طراحی تا تولید و عرضه با مشکلات جدی مواجه شود. در این مقطع، به دلیل نبود مطالعات جامع و برنامه‌ریزی بلندمدت و تحت فشار خواسته‌ها و سلیاق محلی و مقطعی، واحدهای متعدد پتروشیمی، عمدتاً با محوریت تولید آوره و متانول، یکی پس از دیگری تأسیس شدند.

در نتیجه، موضوع حیاتی تکمیل زنجیره تولید و ایجاد ارزش افزوده به حاشیه رفت. به مرور زمان، آثار منفی این سیاست‌ها و شکل‌گیری جزیره‌ای واحدهای پتروشیمی، به‌ویژه گسست در زنجیره ارزش، بیشتر آشکار شد. بسیاری از شرکت‌هایی که به صندوق‌های بازنشستگی واگذار شده بودند، به دلیل عدم توجه به تخصص فنی و تخصصی‌های بی‌ضابطه، دچار بی‌ثباتی مدیریتی شده و به شرکت‌های زیان‌ده تبدیل شدند. خوشبختانه، از اواخر دهه ۸۰ و با تلاش دلسوزان صنعت پتروشیمی، روند واگذاری‌های شتاب‌زده متوقف و شرکت‌های باقی‌مانده در قالب «شرکت صنایع پتروشیمی خلیج فارس» متمرکز شدند. با شکل‌گیری این هلدینگ که هم‌اکنون حدود ۴۰ درصد تولید، فروش و صادرات محصولات پتروشیمی ایران را در اختیار دارد، خطر فروپاشی بیشتر صنعت تا حد زیادی برطرف شد. همچنین، با ورود شرکت صنایع پتروشیمی خلیج فارس به بازار سرمایه در سال ۱۳۹۲ و عرضه سهام آن به عموم، این هلدینگ به بزرگ‌ترین شرکت بازار سرمایه ایران تبدیل شد و طرف‌کمتراز یک دهه، ارزش بازار آن به حدود ۸۰۰ هزار میلیارد تومان رسید. از سوی دیگر، شرکت بازرگانی هلدینگ خلیج فارس نیز از سال ۱۴۰۰ تاکنون سالانه نزدیک به ۶ میلیارد دلار ارزش برای کشور داشته است. بررسی تجارب جهانی نشان می‌دهد که رمز موفقیت و رشد صنعت پتروشیمی در کشورها، پیشرفته، حرکت منسجم و یکپارچه شرکت‌های بزرگ است. بر اساس این رویکرد، تکمیل زنجیره تولید و خلق ارزش افزوده، محور اصلی سیاست‌گذاری‌ها در الگوهای نوین مدیریتی صنعت پتروشیمی قرار گرفته است. نگاهی به محیط منطقه‌ای و نحوه عملکرد بازیگران بزرگ این حوزه به خوبی نشان می‌دهد که مثلاً در آلمان شرکت BASF بیش از ۵۰ درصد تولید پتروشیمی کشور را به خود اختصاص داده بود و تا سال ۲۰۲۳ عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده پتروشیمی جهان را داشت. هرچند این جایگاه در سال ۲۰۲۴ به شرکت چینی سینوپک واگذار شد. با استناد به این تجربیات، تردیدی نیست که صنعت پتروشیمی ایران برای رقابت با رقایای نوظهور، نیازمند اتخاذ تصمیمات کلان و بازنگری در مدل‌های مدیریتی خود است. همان‌طور که بسیاری از اقتصاددانان معتقدند، ضروری است صندوق‌های فعال در حوزه انرژی و صنعت پتروشیمی از نگاه‌داری صرف فاصله بگیرند و به سمت سهامداری حرکت کنند؛ به‌گونه‌ای که مدیریت حرفه‌ای و تخصصی بر ساختار مدیریتی و حکمرانی این صنایع حاکم شود. صنعت پتروشیمی ایران‌که در دوره‌های دشوار تحریم، نقش کلیدی در تأمین تولید و درآمد ارزی کشور ایفا کرده است، برای تداوم این نقش کلیدی و حفظ جایگاه خود به عنوان موتور محرک اقتصاد ایران، بیش از هر زمان دیگری نیازمند توجه جدی سیاست‌گذاران و اتخاذ تصمیمات راهبردی در بالاترین سطوح مدیریتی کشور است.

«آرمان ملی» راه برون‌رفت از افت تجارت خارجی ایران را بررسی می‌کند

FATF کلید بازگشت به تجارت بین‌المللی ایران

عدم پذیرش توصیه‌های FATF باعث شده بسیاری از بانک‌های بین‌المللی از همکاری با ایران خودداری کنند، زیرا برای آنها مسائل مربوط به پول شویی

یا تأمین مالی تروریسم حل نشده باقی مانده است

داخلی همچنان پایرجاست، می‌تواند باعث افزایش قاچاق و ایجاد بازارهای غیررسمی شود.

نقش FATF

او عدم پذیرش FATF را یکی از موانع موثر در توسعه تجارت بین‌المللی دکر و بیان کرد؛ پذیرش توصیه‌های FATF می‌تواند یکی از گام‌های اساسی برای بهبود وضعیت تجارت خارجی ایران باشد. در حقیقت عضویت در این گروه، شفافیت تراکشن‌های مالی ایران را برای بانک‌ها و موسسات مالی بین‌المللی افزایش می‌دهد و ریسک همکاری با ایران را کاهش می‌دهد. این مسئله می‌تواند باعث بازگشت تدریجی بانک‌های معتبر جهانی به تعامل با سیستم مالی ایران شود، چرا که در وضعیت حال حاضر کشورهایی که شریک تجاری ایران هستند نیز در نقل و انتقالات مالی با مشکلات جدی مواجه هستند و پرداخت‌ها اغلب از طریق صرافی‌های غیررسمی یا مسیرهای پیچیده انجام می‌شود که هم هزینه را افزایش می‌دهد و هم ریسک مسدود شدن تراکشن‌ها را بالا می‌برد. قطعاً پذیرش FATF، ضمن رفع بخشی از نگرانی‌ها، می‌تواند موجب کاهش فشارهای بین‌المللی شود و مسیرهای رسمی بانکی را برای تجارت باز کند. این در حالی است که؛ مخالفان پیوسته به FATF اغلب نگران اعمال نظارت‌های خارجی و محدودیت‌های سیاسی هستند، اما تجربه کشورهای مانند چین با روسیه نشان می‌دهد که حتی با وجود اختلافات سیاسی با غرب، تعامل در چارچوب استانداردهای بین‌المللی مالی می‌تواند به حفظ روابط تجاری کمک کند و بدیهی است، عدم پذیرش FATF در نهایت به منزوی‌تر شدن اقتصاد ایران و کاهش سهم آن در تجارت جهانی می‌انجامد.

بهبود تجارت بین‌المللی

حریت پرور اضافه کرد: به منظور بازگشت به مسیر رشد در تجارت خارجی، ایران نیازمند مجموعه‌ای از اصلاحات و اقدامات هماهنگ هستیم که البته مهم‌ترین گام برای کاهش موانع مالی، پیوستن به FATF و ایجاد سیستم مالی شفاف و مطابق با استانداردهای جهانی است. این اقدام می‌تواند به افزایش اعتماد بین‌المللی و تسهیل نقل و انتقالات مالی کمک کند. این کارشناس ادامه داد: قطعاً تمرکز برای تجارت با چند کشور خاص خطرناک است و ایران باید بازارهای جدیدی را در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین هدف قرار دهد. این تنوع می‌تواند آسیب‌پذیری در برابر فشارهای سیاسی و اقتصادی را کاهش دهد. در این راستا باید همچنین با افزایش کیفیت و رقابت‌پذیری محصولات در صدد توسعه بازارهای صادراتی باشیم. چرا که یکی از دلایل کاهش صادرات، ضعف برخی محصولات ایرانی در رقابت با کالاهای مشابه خارجی است و با استفاده از این شاخص‌های ارتقای فناوری تولید، استفاده از استانداردهای بین‌المللی و بسته‌بندی مناسب می‌توانیم موقعیت ایران را در بازارهای

ضمن انتقاد از وضعیت ناوگان حمل و نقل عمومی و کیفیت پایین سوخت در کشور، تصریح کرد: طبق قانون هوای پاک، باید ۵۰ درصد حمل و نقل از طریق ناوگان عمومی انجام شود، اما طبق گفته شهردار تهران، این سهم تنها ۴۰ درصد است. از سوی دیگر، حدود ۷۰ درصد موتورسیکلت‌ها ۴۰ درصد ناوگان باری فرسوده‌اند و مصرف سوخت آن‌ها بسیار بالا است. خودروهای تولید داخل یا وارداتی باید استانداردهای یورو ۶ را رعایت کنند، اما به دلیل کیفیت پایین سوخت و فرسودگی سریع کاتالیزت، این استانداردها عملاً اثر می‌شوند. مناسفانه هیچ مرجع مستقلی برای سنجش کیفیت سوخت در کشور وجود ندارد. وی تأکید کرد: تسهیل اگر قرار است انجام شود، باید به شکل جامع و با در نظر گرفتن همه بخش‌ها از جمله بخش خصوصی، آموزش، حمل و نقل، و بهداشت باشد. امروز دولت اعلام تعطیلی می‌کند اما بخش خصوصی سردرگم می‌ماند؛ نه حمایتی دریافت می‌کند نه تکلیف روشنی دارد. تأجیک در پایان خواستار شد که دولت در کنار اقدامات اضطراری، به راهکارهای پیشگیرانه نیز توجه کند و منابع صندوق محیط زیست را به‌طور واقعی در خدمت حفظ محیط زیست قرار دهد؛ می‌توان با انجام معاینه فنی برای ساختمان‌ها و نهادهای دولتی، واگذاری نظارت به بخش خصوصی و اصلاح سیاست‌های انرژی بر و آلاینده، گامی موثر در این حوزه برداشت.

رئیس کمیسیون انرژی و محیط زیست اتاق بازرگانی تهران، با انتقاد از تعطیلی‌های غیرمترقبه و تصمیمات غیرکارشناسی، خواستار تدوین تقویم تعطیلات هدفمند و پیش تعیین شده برای مدیریت بحران‌های زیست محیطی شد و در ادامه عنوان کرد که تعطیلی‌های بدون برنامه نه تنها در کنترل آلودگی هوا، بی‌اثر است، بلکه عاملی زیان‌بار برای اقتصاد کشور خواهد بود. سعید تاجیک، در گفت‌وگویی تلویزیونی، از تعطیلی‌های ناگهانی به عنوان یکی از معضلات جدی اقتصاد کشور یاد کرده و گفت: این تعطیلی‌ها که بدون برنامه‌ریزی قبلی اعلام می‌شوند، بخش خصوصی را دچار بلاتکلیفی می‌کنند و به اقتصاد کشور آسیب جدی می‌زنند. تعطیلی‌های اخیر به دلایل مختلفی نظیر آلودگی، گرما، سرما، یا بحران آب، بسیار بوده است؛ در بهترین حالت، نتیجه این تعطیلی‌ها فقط این است که مردم با خودروهای شخصی به شمال کشور سفر کنند؛ بدون آنکه نقشی در کاهش آلودگی ایفا شود. رئیس کمیسیون انرژی و محیط زیست اتاق بازرگانی تهران با استناد به محاسبات مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی هشدار داد: هر روز تعطیلی غیرمترقبه، بین ۵۰۰۰-۹۰۰۰ میلیارد تومان زیان اقتصادی برای کشور پی‌د دارد. این در حالی است که در چنین شرایطی، هیچ‌گونه حمایتی از بخش خصوصی در زمینه تعویق پرداخت مالیات، بیمه و سایر تعهدات نمی‌شود. این فعال اقتصادی ضمن اشاره به

دریچه

کلانشهرادر آستانه بی‌آبی

یک کارشناس حوزه مدیریت منابع آبی گفت: با اینکه فهرست راهکارهای بحران آب کلانشهرهای کشور بارها بازگو شده‌اند، می‌بینیم آنچ‌که که تهدیدات فزاینده کم‌آبی کلانشهرها قلمداد می‌شوند، ادامه یافته است. داریوش مختاری در گفت‌وگو با ایسنا، با بیان اینکه در این میان تهران ۱۳ میلیون و به روایتی، تهران بزرگ ۱۷ میلیون، سردر فاجعه کم‌آبی کلانشهرهای کشور بوده است. اظهار کرد: در همان حال همسایه بزرگی به نام کرج و پیراشهری‌های پرمصرفی به نام لوسان دارد که چنان در پرمصرفی آب، پیشرو هستند که به سادگی نمی‌توانند الگوی کاهش مصرف را اجرا کنند. وی افزود: در همان کلانشهر تهران، نه تنها از بلندمرتبه سازی، تراکم فروشی و شهرک سازی و تخریب بقایای باغها کاسته نشده است، بلکه این عوامل بحران ساز مرتباً رشد کرده‌اند. همچنان خیابان فرشته تهران که محصول تغییر کاربری فزاینده باغهای چند صد ساله و تاریخی معیشتی تهران بوده است، جزو گرانترین خیابانها در شهرهای کشور است. مسیری که تهران، اصفهان و مشهد پیموه است، شیراز سرسبز نیز شنایان در حال گذران است. این کارشناس با بیان اینکه بافت تاریخی ارم شیراز که دارای ۹ باغ تاریخی بوده است، در ۶ دهه اخیر تغییر کاربری یافت و تنها بازمانده آن باغ ارم است که از هر سو در تنگناست، گفت: قصرالدشت شیراز نیز در تنگناست و اماکن شهری شیراز، گران و گران تر می‌شود و شیراز داثما رو به سوی کم‌آبی بیشتر دارد و همان مسیر ناپایدار و خطرناک تهران را می‌گذراند. مختاری با بیان اینکه شاید تهران، روزگار بسیاری در را پیش‌رو دارد، گفت: دقیقاً از همان نقطه‌ای که در قله توسعه نامتوازن و ناپایدار قرار گرفته است با یک رفتار منحنی سینوسی، هنگامه سقوط بوم شناختی آن رسیده است؛ رشد فزاینده قیمت املاک تهران تنها و تنها به مدد انتقال آبهای بین حوضه‌ای بوده است. وی ادامه داد: تصور کنیم املاک تهران در یک آبشهر کم‌آب بای‌آب، چه ارزشی خواهند داشت؛ هرگز نمی‌توان برای املاک شهری که دالما در رشد و ساخت‌وساز و همزمان در افول آبی هستند، ارزش مالی و بهایی را پذیرفت. این کارشناس حوزه مدیریت منابع آبی با بیان اینکه چگونه قرار است برای کم‌آبی یک آبشهر راهی بیابیم، در حالی که اجزای بیشتر راهکارهای کم‌آبی، بلندمدت است، گفت: قلمرو آموزش بسیار دیرپازده و بلندمدت است. نصب شیرالات کاهنده با آمون و خطای بسیار همراه هست و تا به بار نبنشیند، کار اجرایی زیادی نیاز دارد. وی با بیان اینکه برجسب لوازم خانگی، زمان بر و نیازمند فرهنگ سازی است. اعمال تعرفه‌ها و آسان‌سازی و دشواری‌های اجتماعی خود را دارد، گفت: جداسازی آب نوشیدنی از آب بهداشتی نیز، فرایندی چند دهه‌ای است. مختاری با بیان اینکه اکنون کلانشهرهای کشور دقیقاً در همان گلوگاهی قرار گرفته‌اند که راهکارها، دو یا سه دهه از تنگناهای دشواری‌ها، باز مانده‌اند، گفت: دقیقاً همان جایی که این داستان محیط زیستی به ما درس می‌دهد؛ یک شعیده بازمی‌تواند از آستین خود چند خرگوش یا کبوتر بیرون بیاورد ولی هرگز نمی‌تواند یک فیل و یا فیل‌های بزرگ و بزرگ‌تر بیرون بیاورد؛ وضعیت امروز کم‌آبی کلانشهرهای کشور، یادآور همان شعیده بازا است، برای تهران کم‌آب و فاجعه‌بار نمی‌توان به‌طور معجزه‌آسا کاری کرد. او ادامه داد: فقط می‌توان، ناامید نشد و از شهروندان خواست که مشارکت کافی را داشته باشند و اگر بیشتر آموزش و فرهنگ سازی کافی نشده است، بداندند با مشارکت شهروندان می‌توان دست کم ۲۰ درصد از مصرف آب شهری کاست. به گفته وی اکنون این مشارکت از یک الزام جزر طبیعت ناشی می‌شود، راهی که باقرحی و سایر نیرومندی، طبیعت به جبر به ما می‌آموزد و چنانچه بلندمرتبه سازی و شهرک سازی متوقف شود، می‌توان انتظار داشت شهروندان نیز به‌طور جدی مشارکت کنند. وی اظهار کرد: توسعه، فرایند تکاملی و تدریجی است. بیاموزیم که دیدگاهیمان را اصلاح کنیم و نهادهای مدیریت آب و شهری نیز، همپای تغییر دیدگاه و نگرش شهروندان رشد مثبت و سازنده کنند.

بازار سرمایه

تعادل بورس

بازار سرمایه که در از ابتدای هفته قبل روند افزایشی به خود گرفته امروز نیز رشد نسبی داشت؛ به طوری که شاخص کل با افزایش ۵۰۰۳ واحد به رقم دو میلیون و ۸۴۳ هزار واحد رسید. امروز (سه‌شنبه) شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران ۵۰۰۳ واحد رشد کرد و به رقم دو میلیون و ۸۴۳ هزار و ۹۰۵ واحد رسید. در چهارمین روز هفته شاخص هم‌وزن نیز ۲۵۶۶ واحد افزایش داشت و در عدد ۸۵۲ هزار و ۷۵۸ واحد ایستاد. امروز تعداد سهام مثبت بورس ۱۴۴ عدد و سهام منفی ۱۲۹ عدد بود. تعداد خریداران به بیش از ۴۰ هزار نفر رسید. به طور کلی بازار ۰.۱۸ درصد افزایش داشت. حجم‌تین امروز ۳۲۷ هزار فقره معامله به ارزش حدود ۱۴ هزار میلیارد تومان در بازار سهام انجام شد. کگل و شبندر بیشترین تاثیر مثبت را بر شاخص بورس داشتند اما فولاد انرژی ایجاد کرد. از نمادهای پرتراکنش نیز می‌توان به فولاد، ولونین و ذوب اشاره کرد. شاخص فرابورس ایران هم امروز افزایش ۷۷ واحد تجربه کرد و به ۲۵ هزار و ۳۷۲ واحد رسید. تعداد معاملات امروز فرابورس بود. ومنا، فروز و دماوند بیشترین تاثیر مثبت را بر شاخص فرابورس داشتند. زیویا، نان و خنور نیز از نمادهای پرتراکنش فرابورس بودند.